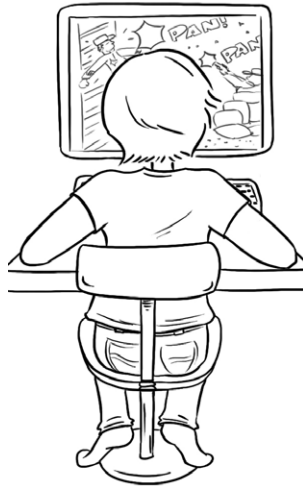

Tekst: **Isabelle Filliozat**
Pildid: **Anouk Dubois**

“Ta teeb seda meelega!”

Mis toimub 6–11aastase lapse peas

Prantsuse keelest tõlkinud Kadi Jõesaar

Originaal:

Il me cherche!

© 2014, Éditions Jean-Claude Lattès

Tõlge eesti keelde

© Side One OÜ

Tõlkija: Kadi Jõesaar

Keeletoimetaja: Viire Villandi

Kujundaja: Aila Utsu-Püttsepp

Kirjastus Otto Wilhelm OÜ (2015)

Trükikoda Print Best OÜ

ISBN 978-9949-38-530-0

Minu väikestele sugulastele Caesarile
ja Chloe Miole, kes samal ajal, kui mina
seda raamatut kirjutasin, elasid parajasti
läbi kirjeldatud vanusevahemikku.

Täna teid selle ilusa suhte eest, mis
meid ühendab, ja selle tohutu usalduse eest,
mida te olete minu vastu näidanud.

Mulle meeldib teiega mängida.

Armastusega, vaatamata meid
lahutavatele kilomeetritele, mis ei luba
meil piisavalt tihti koos mängida.

Isabelle

Minu armsale Éricule
Ning meie imelistele Saloméle ja Juliette'ile

Anouk

Äkitselt puhkes ta nutma. Öö oli saabunud. Olin oma tööriistad käest langeda lasknud. Kui tühine näis mulle nüüd haamer, mutter, janu ja surm. Ühe tähe peal, ühel planeedil, minu planeedil, Maa peal on väike prints, keda peab lohutama! Võtsin ta sülle. Kiigutasin teda kätel. /.../ Ma ei teadnud enam, mida öelda. Tundsin ennast väga saamatuna. Ma ei teadnud, kuidas talle läheneda, kuidas tema juurde jõuda. Pisaratemaa on ju nii salapärane.

Antoine de SAINT EXUPÉRY, „Väike prints“
(Ott Ojamaa tõlge)

SISUKORD

Eessõna	13	• Mida rohkem ma temaga mängin, seda rohkem ta nõuab	58
Isabelle Filliozat	13		
Anouk Dubois	16	• Naer ja nalja pärast naaklemine	60
Lugemisjuhend	19	• Kas padjasõda lõpeb alati pisaratega?	61
I. See on hea seeme	27	2. Emotsioonide tervitamine	65
• Ta teeb stseene	29	• Kustukas pandi pihta ja muud pisimured	66
• Ta on agressiivne	32	• Ta nutab	68
• Kuidas panna ta oma käitumist muutma?	35	• Ta väriseb, kui see läbi saab	69
• Vähimgi ärritus ajab lapse raevu	38	• Ta läheb marru	70
• Ta otsib tähelepanu	40	• Ta kardab koeri	72
• Ta keeldub suhtlemisest	42	• Hetk tagasi oli ta armas, aga nüüd jälle raevutseb	73
• Mine oma tuppa!	44		
• Ta tahab alati rohkem	46	3. 6–7aastane. Kujutlusvõime iga	75
• Ta esitab lakkamata nõudmisi	47	• Ta jutustab väljamõeldud lugusid	76
• Ta on nagu minu külge liimitud	48	• Ta valetab mulle	78
• Ta nõuab, et ma talle laagrisse helistaksin	49	• Ta ei ole nõus isegi maitsma	80
• Ta ei räägi kunagi midagi	50		
• Ta mängib olukordi läbi	52		
• Sõbrad ei taha teda oma meeskonda	53		
• Ta tahab alati võita	54		
• Ta haarab mu mängu	56		

4. 7 aastat.			
Arutlemise iga	83		
• Ta ei taha end ise riidesse panna	84	• Ta ei liiguta ennast enne, kui luban präänikut	112
• Ta ei tee kodus midagi	85	• Nad tahavad alati rohkem	114
• Ta pissib voodisse	87	6. 9 aastat.	
• Ta ei talu rõivasilte	89	Õiglus ja täiuslikkus	117
• Ta tahab alati süüa üht ja sama asja ega mõista, kui raske on seetõttu emal	90	• Ta vahetab huvimid iga paari nädala tagant: ratsutamine, hiphop, korvpall...	119
• Ta närib liha ega suuda seda alla neelata	92	• Ta jääb teistest maha ega suuda keskenduda	121
• Ta tahab rinnahoidjat	94	• Tal on tikid	122
		• Tal on tokid (sundhäre)	124
5. 8 aastat.		7. 10 aastat.	
Reeglite ja plaanide iga	95	Usaldus	127
• Ta ronib igale poole ja teeb, mis pähe tuleb	96	• Ma ei usalda teda	128
• Ta valetab sõpradele	97	• Kiitmine on talle tasu eest	130
• Ta jätkab keelatud tegevust	98	• Rõõmustan tema tubliduse üle	132
• Lapsed vihkavad piire, kuid armastavad reegleid	99		
• Ta teeb näo, nagu ei kuuleks	101		
• Ta ei järgi reegleid	104		
• Ta on talumatu	105		
• Ta on karistust väärt	106		
• Ta on kobakäpp	108		

8. 11 aastat. Eelpuberteet	133	Täpsustused ja lisaallikad	161
• Temaga koos ei saa midagi teha	135	1. Kiindumussuhe	161
• Ta jätab oma asjad igale poole vedelema	138	2. Põhilised pingeallikad	161
• Ta mängib vägivaldseid <i>online</i> -mänge	140	3. Kuidas aitan lapsel tema probleeme lahendada	162
		4. Mis on emotsioon?	163
		5. Toitumise mõju hüperaktiivsusele ja tähelepanupuudulikkusele	165
		6. Meie aju toitmine	167
9. Vanemad, mis meiega lahti on?	143	7. Kehalised harjutused aju arengu toetuseks	168
• Vihastan ja tõstan häält	144	8. Karistamise puudused	169
• Lapsed matkivad meid	145	9. Nipid rahu säilitamiseks või taastamiseks	170
• Ta ajab mu hulluks!	146	10. Probleemi lahendamise kaheksa sammu	171
• Kust selline vägivald tuleb?	147		
• Alati tuleb jääda täiskasvanuks	150	Süvendatult uurimiseks	173
• Probleemi lahendamine	152	Tänuavaldused	174
Kokkuvõte	155		

EESSÕNA

Isabelle Filliozat

Kahe lapse emana olen ma kogenud ülima õnne seisundeid, tingimusteta armastuse ja lõpmatu heaolu tunnet. Kuid ma olen ka kogenud seisumist nendega vastakuti ja ääretu meelega hetki, mil valitsesid abitus ja lootusetus. Oma häbiks pean tunnistama, et tundsin soovi neid alandada, domineerida, näidata neile, kelle käes on võim, tajusin iha neile virutada, neid maata teha, minema minna ja kõik sinnapaika jätta. Elasin läbi tundeid, pingeid ja närvilisust, mida ma enne laste sündi ei oleks arvanud end eales tundvat.

Vanust 6–11 eluaastat peetakse laste latentseks perioodiks¹. On

tõsi, et see on rahulik etapp kui teised, mõningane kergendus pärast imikukisa ning enne ukseprõmmimisi ja põhja keeratud muusikat. Siiski on see ühtlasi otsustav periood aju, emotsioonide ja sotsiaalsete oskuste ülesehitamisel. Tunnistan, et minule, laste isale ja vist ka lastele endile oli see aeg kõige raskem üle elada. Tundsin end tihti abitu ja jõuetuna, tajudes, kuidas nad kannatavad ja kuidas me üksteisest kaugeneme. Vanemaid hirmutavad teismeliseiga ja kaheaastaste jonnihood, kuid vanus kuuendast üheteistkümnenda eluaastani võib samuti olla üsna keerukas. Identiteeditundele, sisemisele turvatundele, usaldusele iseenese ja oma võimete vastu rajatakse alus

¹ Psühhoanalüüsi teooria kohaselt on lapsel vaja seksuaalses arengus läbida oraalne, anaalne ja oidipaalne faas, seejärel sisenetakse latentsperioodi, mil seksuaalsuse tõrjub kõrvale õppimine.

varasemas eas, kuid kuuendaks eluaastaks on selle kõige kujunemine veel pooleli. Kuigi lapsed lõpuks lepivad magamamineku kellaajaga (kuueaastaselt on suurem osa lapsi valmis uinuma kella 20 paiku, see on seotud melatoniini ja bioloogiliste rütmidega), kontrollivad paremini oma emotsioone ja on meie korralduste suhtes kuulekamad, kerkivad esile uued raskused: koolipõlv, suurenev pürgimine iseseisvuse ja sotsiaalsete suhete poole.

Kõik kooliga seonduv näib vajavat täiesti eraldi raamatut. Niisiis pole see teema siit raamatust välja jäetud mitte põhjusel, et see pole 6–11 aasta vanuses asjakohane, vaid just vastupidi, see on nii tähtis, et nõuab eraldi käsitlust. Me ei tee juttu patoloogiatest ega ränkadest sündmustest, millega mõned lapsed võivad silmitsi seista. Keskendume igapäevastele väikestele suhtlemisraskustele perekonnas.

Selles raamatus püüame jätku-

valt aru saada, mis toimub meie laste peas selles arengujärgus, mida väga tihti iseloomustab võimuvõitlus.

Iga tüli, iga sõnavahetus, iga laks, karistus või pragamine viib meid oma lastest kaugemale. Olen leidnud ennast lapse peale karjumas ja isegi teda karistamas, kuigi ma ometi tean, et kisa ja karistused ei aita üldse. Olen elanud läbi kõhkusi, süü- ja abitustunnet. Niisiis hakkasin otsima võtit. Kõigepealt mõistmise võtit, sest kui me saame aru, mis toimub, on kergem tegutseda asjakohaselt ja tõhusalt. Seejärel tulid konkreetsed abinõud igapäevaellu.

Kirjutan neil lehekülgedel, et meil on võimalik valida ka teistsuguseid relvi kui need, mille kunagi valisid meie vanemad meiega käitumiseks ja mis said meile selgeks meie enda lapsepõlves. See raamat keskendub arusaamisele, mis toimub meie

laste meeltes ja mõistuses ning kuidas saame vastata nende käitumisele ja eriti nende vajadustele. Need vanemad, kes on mures ülereageerimise pärast ja tunnevad, et selles raamatus kirjutatust jääb neile väheseks, et automaatset käitumist muuta, võivad lugeda minu raamatut „Täiuslikku lapsevanemat pole olemas“², mis käsitleb seda teemat süvitsi.

Empaatiline lähenemine lapsele ja positiivse vanemluse rakendamise toovad pere argipäeva rohkem rõõmu. Ja aeg lendab nii kiiresti...

² Isabelle Filliozat, „Il n’y a pas de parent parfait“. (Tõlkija märkus.)

Anouk

Pildiraamatud olid kõige esimesed külalised minu toa põrandal. Lapsena lehitse sin neid ikka ja jälle. Mingil ajal lisandusid neile koomiksid ja siis oli juba peaaegu võimatu leida kohta, kuhu jalga panna, aga ka eristada ühe koomiksi kaant teiste keskel. Niisiis otsustasin nad korra seada (just!), sest tahtsin neid kogu ilus ja heas korras säilitada. Kujutasin end ette emana, kes soovib ühel päeval tobeda naeratuse saatel hinnalist kogu oma lastega jagada. Praegugi leian end tihti silmi puhkamas, mõnd koomiksit pikalt-pikalt uurides.

Mu albumid on kenasti riulitele seatud ja mu pildiraamatud on kõik peaaegu puutumata (ma ei kritselda neisse kunagi midagi, vaid võtan selleks alati puhta lehe).

Õnneks on mul kaks tüdrukut, kes armastavad koomikseid ja loevad minust kiiremini. Nad hoolitsevad nende eest ega unusta neid korda seada... minu kõiksuguste tööde pärast :o).

Mu erinevad elukutsed viivad mind rõõmuga surfama lapsepõlvemaailma: olen lasteraamatute illustreerija, psühhomotoorika spetsialist vanemate nõustamiskeskuses ja täiskasvanute koolitaja lapsedeõbralike meetodite alal.

Seiklus jätkub. Lapsed kasvavad. Ja vanemad samuti. Iga päev punutakse omavahel tihedaid sidemeid ja kõige tähtsam on minu arvates avastus, et need sidemed võivad saada suurepäraseks hüppelauaks iga pereliikme isikliku õnneni.

Kuuendast üheteistkümnenda eluaastani, üks kaunis tükike elust mõistmiseks ja... illustreerimiseks.

LUGEMISJUHEND

Avapilt kujutab mingit perekondlikku olukorda. Lapsevanem reageerib karikatuursetl. Tema reaktsioonile järgneb

*Ma räägin sulle,
mida ma läbi elan.*

► Lapse vaatepunkt

Poiss ja tüdruk on näidetes vaheldumisi, rõhutamaks sugude võrdsust.¹ See võib segadusse ajada prantsuse lugeja, kes on harjunud meessoos domineerimisega. Aga keel ei ole neutraalne, see paljundab ja kinnistab alateadlikke stereotüüpe.² Meile tundub oluline anda mõista, et mehed ja naised on võrdsed. Loomulikult käivad sõnumid, mis puudutavad väikesi poisse, ka tüdrukute kohta, ja vastupidi. Samuti vahelduvad näidetes ema ja isa, eeldamata, et ühed küsimused puudutavad rohkem üht kui teist.

1 Prantsuskeelses originaaltekstis vahelduvad ka mees- ja naissoost asesõnad. (*Tõlkija märkus.*)

2 Vt <http://www.cemeaction.be/?p=461>.

LED-pirn valgustab olukorda neurooloogiliste avastuste ja eksperimentaalpsühholoogia vaatevinklist.

► Positiivse vanemluse lahendus

Niisugusel lihtsustamisel – igale olukorrale üks lahendus – on üksnes pedagoogiline eesmärk. On selge, et konkreetse olukorraga silmitsi seistes tuleb teil kaaluda väga paljusid lahendusi.

Niisiis, ärge uskuge meid pimesil! See raamat ei kirjelda lõplikku tõde. Igaühele jääb võimalus vaadelda, tunnetada, katsetada.

Mõned väljapakutud positiivse vanemluse hoiakud näivad teile ehk lihtsustatud ja idealistlikud. Oleme niivõrd harjunud peresiseste tülidega, et peame neid loomulikuks, ka oleme harjunud, et meie lapsed pole koostööaltid, ja seetõttu peame muutusi võimatuks või vähemalt keeruliseks. Kes on üritanud ust jõuga lahti lükata, võib üllatuda, avastades, et avamiseks on vaja seda vaid õrnalt enda poole tõmmata. Osaliselt peitub selles ka meie raamatu mõte: jõuga sissetrügimise asemel analüüsida võimalikke avamissuundi. Tõepoolest, tulemused ei avaldu alati otsekohe, eriti just kasvatusstiili muutest on tähtis jätta ka lapse valvemehhanismidele kohanemisaega. Ükski laps pole täpselt teise sarnane. Samamoodi erinevad vanemad üksteisest. Igaühel on oma lugu, oma vajadused, vastuväited ja piirid, mis sõltuvad vanusest, hormoonidest ja võimalustest, mida pakub kel-

legi majanduslik või sotsiaalne seisund. Ka ükski suhe ei sarnane teisega, sest see on tekkinud kahe inimese sobitumise käigus kindlas keskkonnas. Samamoodi tuleb igaühel luua oma lapsega oma-enda suhe. Mõtleme üheskoos ja kohandame oma lähenemisviisi kasvatuslele oma lapse eriliste vajaduste, mitte hüpoteetilise lapse omadega. Nagu aednikud, kes austavad individuaalseid erinevusi, püüame analüüsida, mis võib põhjustada vastumõju.

Kuigi vanus viiendast üheteistkümnenda eluaastani on üldiselt palju koostöövõimelisem kui vanus teisest kolmanda eluaastani, ei ole meie kodu siiski alati nii rahulik, nagu meile meeldiks. Ühed lapsed on meie jaoks pisut liiga aktiivsed. Nad on korratud, keskendumisvõimetud, unustavad oma asju. Teised on agressiivsed või vägivaldsed oma sõprade vastu. Mõned on väga kinnised, neil napib enesekindlust ja neil on oht muutuda kiusamise ohvriks.

Kuidas neid kõige paremini kohelda ja nendega koos elada, pidevalt tülitsemata?

Esimeses peatükis käsitleme stressi, kiindumusvajadusi ja vabadust kui niinimetatud probleemse käitumise sagedasi allikaid. Vaatame, kuidas tankida lapsi armastusega ning toita nende turvatunnet ja enesekindlust. 2. peatükis harjutame nende kuulamist ja nende emotsioonide tervitamist.

Teame, et lapsed ei ole miniatuursed täiskasvanud, kuid on ka selge, et tihti süüdistame neid selles, et nad ei käitu nagu suured inimesed. Lapse aju on alles arenemas ja seetõttu ei näe ega mõista ta asju täpselt nii nagu täiskasvanu. Selle tõsiasja eiramine on paljude tülide, tarbetute karistuste ja vanemate meelete põhjuseks. Väike tüdruk valetab. Kas meil on õigus käituda temaga ühtmoodi nii siis, kui ta on kuueaastane, kui ka siis, kui ta

on üheteistkümnene? Kuigi igaüks on unikaalne, kuulume kõik liiki inimesed, ent kümneaastase lapse aju sarnaneb rohkem teise kümneaastase lapse aju kui tema enda ajuga siis, kui ta saab täiskasvanuks. 3. peatükis tegeleme kuni 7aastaste lastega. 4. peatükk tutvustab mõistuse ajastut. Kaheksas eluaasta on reeglite vanus ja me kasutame seda ära 5. peatükis, mis käsitleb keeldude ja karistuste ületähtsustamist. Piiride kehtestamine on paljude ekspertide vaidluste teemaks ja paljude vanemate nõrgaks kohaks. Piire tuleb seada küll. Aga kuidas täpselt? Selle raamatu lehekülgedelt õpite, kuidas kehtestada piire, mis juhivad, kuid ei kammitse, ja ennekõike, mida austatakse. 6. ja 7. peatükk kirjeldavad vastavalt 9- ja 10aastasi lapsi. 8. peatükk uurib üheteistkümnepäevase noore kogemuste piire.

Raamatut kirjutades tuleb teha üldistusi, mis võivad osutada valeks, kui nad ei võta arvesse konkreetsete isiksuste eripära. Siiski tundus see mulle vajalik, et meie, lapsevanemad, ei ootaks

oma lastelt käitumisjooni, mis ei ole nendele veel eakohased, ja mõistaksime paremini nende reaktsioone. Et tekst ei muutuks liiga keeruliseks, ei ole me lisanud igasse lausesse sõnu „mõnikord“ ja „tihti“, kuid eeldame, et te lisate need lugedes ise. Samamoodi oleme püüdnud hoiduda rohketest kordustest, vaatamata sellele, et paljud laste reaktsioonid võivad esineda mitmes vanuses. Soovitame teil sirvida läbi kogu raamat, et leida sellest oma laps, isegi kui ta on juba mingist konkreetsest vanusest üle kasvanud või pole veel piisavalt vana. Samamoodi, nagu me oleme kas hommiku- või õhtuinimesed ja mõned meist on lõhnade või müra suhtes tundlikumad kui teised, on ka igal lapsel oma rütm ja oma tundlikkus, oma areng. Laps ei ole ebanormaalne, kui ta kaheksa-aastasena ei igatse nuttes endale mobiiltelefoni või ei taha üheteistkümnenaastaselt sõbra juurde pidžaamapeole minna. Et sellised kalduvused on loomulikud, ei tähenda seda, et need esinevad tingimata, vaid pigem seda, et need on väga tõenäolised.

Veelgi enam, kuigi ajus ei toimu lapse sünnipäeva hommikul dramaatilist muutust, ei saa me rääkida ka ühtlasest ja pidevast arengut, pigem näib aju toimivat nagu Ameerika raudtee, nii et näiteks asjad, mis on omandatud seitsmeaastaselt, võivad ilmnedas alles üheteistkümnesele. Lapse ajus käib pidev värskendamine. Iga suur ümberkorralduste periood on ilmselt seotud ka taandarengu, korratuse ja ärevusega. Üks on kindel: oma teekonnal iseseisvuse poole vajab laps meie tingimusteta armastust, et ammutada ressursse, mida tal on tarvis kasvamiseks. Kuid seda armastust pole alati kerge pakkuda. 9. peatükis vaatame ka endale otsa. Kas me ei ole sageli hädas oma meeletehete? Mis ajab meid nii endast välja?

„Kuidas talle selgeks teha, et tema käitumine ei ole kohane?“ Selle küsimuse esitavad vanemad väga sageli. Kas laste käitumine

võib olla passiivne, meile oponeeriv või vägivaldne, kas nad võivad eemalduda meist endist ja meie soovitustest? Kas meile tundub, et nad teevad seda meelega? Kui lapse käitumine pole kohane, tekib meil kiusatus oma kontrolli suurendada, et ta sõna kuulaks. „Lõpeta otsekohe!“, „Sa lähed kohemaid hambaid pesema!“ Ähvardused, karistused, boonusest ilmajätmine, preemia-lubadused – me rajame isiklikku kasvatuserenali. Hiljem, kui seisame silmitsi oma strateegia läbikukkumisega, plahvatame meeleheitel viiduna: „Ma olen kõike proovinud, aga miski ei aidanud.“ Meie hääletoon aga ütleb, et laps ei ole vastanud meie ootustele.

Teadlased on leidnud, et mõistlikkus ei ole kasvatustiilidele kuigi võrd mõju avaldanud. Pigem on tänapäevaste keerukate tehnikavahendite abil võimalik näidata, kui väga me takerdume omaenda

kujunemisloo mõjutustesse. Meie emotsionaalsete reaktsioonide intensiivsus ei luba meil alati olla selline lapsevanem, nagu me olla sooviksime, ja takistab meid mõnikord isegi piisavalt selgesti mõtlemast. Paljud vanemad usuvad, et nende roll on kehtestada piire ja et armastus on tasuta, sest neile on sügavale sisse istutatud veendumus, et karistus on vajalik ja saab olla õiglane. Nii kuuluvad lapsed ja keretäied mõnede arvates vanema loomulikku kasvatuserenali. Kuigi pikas plaanis ei

avalda karistused lapse käitumisele soovitud mõju, pole vanemate usku kergete muuta. Ühelt poolt on need ju kuulunud suurema osa lapsevanemate vahendite hulka juba sajandeid. Ja teiselt poolt kulub muu-

de lahenduste väljamõtlemisele mõnevõrra aega ja kannatust.

Vanasti teadsid inimesed ajust väga vähe ja seetõttu võisid meie eelkäijad ja vanemad uskuda, et

hirmuga kasvatamine on turvaline. Alles praeguseks on tõestatud, et kui arenemisjärgus ajule rakedatakse stressi, kaasnevad sellega järsud hormonaalsed muutused, mis avaldavad mõju aju ehitusele. Ajupildid ning meie uued teadmised närvirakkudest, stressihormoonidest, intellektist ja mälust näitavad eksimatult, et vägivaldne kasvatusstiil valimine on hädavajalik. Lisaks emotsionaalsele kahjustusele pole enam võimalik eitada kehalise karistuse, aga ka karjumise ja ähvardamise mõju: muutusi aju valgeaines, teatud piirkondade alaarengut, eriti aga mandelkeha ja stressiahelate aktiveerumist. Ja milleks üldse kulutada nii palju aega ja energiat tülitsemisele, kui on võimalik elada igapäevast elu hoopis teisiti? Elu koos lapsega võib muutuda rõõmuküllaseks, kui asetame ennast tema poolele.

Pärast lühikest kokkuvõtet, mis meenutab meile, kui hädavajalik on suhete kvaliteet, pakume raa-

matu lisades informatsiooni, mis oleks peatükkidesse paigutatuna mõjunud liiga koormavalt.

Kuuenda eluaastani on laps oma vanematest väga sõltuv ja nemad teevad palju tema eest ära. Kasvades suudab laps järjest enam ise enda eest hoolitseda ja nüüd saavad vanemad endale uue, treeneri ameti. Vanema eesmärk on see, et laps saaks ühel päeval hakkama ilma temata. Eemaldumine teineteisest ei ole kummalegi lihtne ja pealegi ei ole

alati kerge kindlaks teha, kui suur on lapse iseseisvusvajadus ja kui suures annuses vajab ta meie kontrolli. Kaitsmise ja piiramise vahele polegi nii kerge joont tõmmata. Seda enam, et see joon asub ühel päeval

ühes ja teisel päeval teises kohas. Esmaspäeval võib lapsel tekkida tung suurema vabaduse järele ja soov ennast proovile panna, teisipäeval aga otsib ta ema käte vahelt pelgupaika. Seitsmendast üheteistkümnenda eluaastani

kõigub laps kaugenemis-, avastamis- ja lähedusvajaduste vahel. Ta ehitab end üles. Harmooniliseks kasvamiseks vajab ta sisemist turvatunnet ning usku iseendasse ja oma oskustesse.

Raputavaks teismeliseeks valmistatakse, tugevdades usaldust, täpsemini võimet usaldada. Küsimus, mis võiks lapsevanemaid kogu selle perioodi jooksul õigele teele juhatada, on: kas mu laps saab mind usaldada?